

WIOLETA JÓŹWIAK

POLIN – MUZEUM DOSTĘPNE

MUZEUM JAKO MIEJSCE, GDZIE DOKONUJE SIĘ ZMIANA SPOŁECZNA

WIOLETA JÓŹWIAK

Od 2019 koordynatorka ds. dostępności w Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN. Absolwentka zarządzania kulturą na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz studiów doktoranckich w Instytucie Psychologii Polskiej Akademii Nauk. W latach 2014–2015 realizowała grant dla młodych naukowców IP PAN, w rezultacie którego powstała publikacja *Piętno a obraz siebie osób z niepełnosprawnością ruchową: raport z badań jakościowych* (2016, współautorka: Anna Kwiatkowska). ORCID: 0000-0002-2689-7691.

Kiedy większość ludzi myśli o sztukach wizualnych, nie zakłada, że ich odbiorcami będą osoby niewidome i słabowidzące. Trudno im sobie wyobrazić, że osoby z niepełnosprawnością wzroku mogą odnajdywać przyjemność w odbiorze dzieł wizualnych tak samo jak osoby widzące. Bariery, które są wynikiem niepełnosprawności, mogą powodować różnego rodzaju wykluczenia i ograniczenia. Przykładem może być wyłączenie z życia kulturalnego i uczestnictwa w odbiorze sztuki wizualnej, które spotyka zwłaszcza osoby z niepełnosprawnością wzroku. Jednak coraz częściej zwraca się uwagę na potrzebę tworzenia udogodnień, które umożliwią odbiorcom niewidomym i słabowidzącym uczestnictwo w kulturze, a tym samym w życiu społecznym.

Większość osób widzących ogląda dzieła sztuki przez kilka sekund, a następnie rozgląda się w poszukiwaniu opisu dzieła stworzonego przez artystę lub kuratora. Natomiast osoba z niepełnosprawnością wzroku korzysta z technik i narzędzi, które pozwalają jej szczegółowo zapoznać się z dziełem sztuki. Dla muzeów osoby z niepełnosprawnościami stanowią dużą grupę potencjalnych odbiorców, których warto przyciągnąć i zatrzymać. Jest to możliwe dzięki podjęciu wysiłków zmieniających sposób prezentacji zasobów muzealnych¹. Osoby z niepełnosprawnością

1 F. Candlin, *Blindness, art and exclusion in museums and galleries*, „The International Journal of Art & Design Education” 1(22)/2003.

wzroku do odbioru dzieł wizualnych mogą wykorzystywać inne zmysły: słuchu, węchu, smaku lub dotyku. Muzea zaś są w stanie zaoferować programy pozwalające prowadzić szeroką działalność edukacyjną, która obejmuje wszystkie te zmysły, aby zapewnić dostępność zbiorów dla różnorodnych grup zwiedzających, w tym dla osób niewidomych i słabowidzących. Mogą na przykład przygotować audiodeskrypcję i tyflografiki, które wykorzystają podczas wielozmysłowych wycieczek lub warsztatów edukacyjnych.

Audiodeskrypcja definiowana jest jako technika „opisywania sztuki osobom niewidomym i niedowidzącym, opis sztuki wizualnej w taki sposób, by uczynić ją dostępną odbiorcom, którzy nie mogą korzystać ze zmysłu wzroku”². Ten dodatkowy komentarz słowny przekazuje znaczące informacje na temat warstwy wizualnej filmu, spektaklu teatralnego, koncertu oraz obiektów statycznych, takich jak obraz i rzeźba. Słowo „audiodeskrypcja” pochodzi z języka łacińskiego, w którym *audio* oznacza dźwięk, słuchanie, a *descriptio* – rysowanie, opisywanie³. W muzeum audiodeskrypcja może być dokonywana podczas spacerów na żywo przez przeszkolonego przewodnika albo udostępniona w formie nagrań umieszczonych na audio-przewodnikach i stronach internetowych. Dobrze przygotowana audiodeskrypcja obiektu muzealnego łączy informacje merytoryczne z opisem, prowadzi od ogółu do szczegółu, a język opisu oddaje specyfikę dzieła i pobudza wyobraźnię⁴. Z uwagi na to, że sztuki wizualne stają się dostępne dla osób z niepełnosprawnością wzroku dopiero poprzez zwerbalizowanie treści, które przedstawiają, warto podczas redagowania takich tekstów zadbać o to, aby gwarantowały one osobom niewidomym i słabowidzącym podobną jakość wrażeń i przeżyć estetycznych jak osobom widzącym. Oznacza to, że audiodeskrypcja zamiast skupiać się wyłącznie na prezentowaniu warstwy powierzchniowej, technicznym opisie parametrów obiektu czy poszczególnych elementów, powinna być rozszerzona o pokazywanie nastroju, emocji, skojarzeń, jakie dane dzieło wywołuje. Język audiodeskrypcji autorskiej⁵ może zawierać metafory, elementy nacechowane stylistycznie, porównania czy neologizmy. Poprzez językowe i pozajęzykowe środki artystycznego wyrazu audiodeskrypcja autorska stanowi próbę odzwierciedlenia wizji autora dzieła. Ma nie tylko informować, ale też sprawiać odbiorcom z niepełnosprawnością wzroku przyjemność obcowania z dziełem sztuki oraz wywoływać u nich przeżycia estetyczne. W przypadku tworzenia opisów obiektów wizualnych sięgnięcie po takie subiektywne środki wyrazu jest konieczne, ponieważ „zatrzymanie się na [...] zewnętrznej stronie pozbawiłoby jednak znaczenia cały zamiar i nadmiernie go okroiło. Nie ma powodu, żeby oddzielać widzialne kształty od tego, o czym nam mówią”⁶.

2 B. Szymańska, T. Strzymiński, *Audiodeskrypcja. Obraz słowem malowany*, Fundacja Audiodeskrypcja, Białystok 2010, s. 10.

3 M. Curyło, *Pokonywanie barier: audiodeskrypcja*, „Biuletyn EBIB” 1(110)/2010, <http://www.ebib.pl/2010/110/a.php?curylo> (25 czerwca 2021).

4 A. Szarkowska., I. Künstler, *Audiodeskrypcja w kinie, teatrze i muzeum. Wprowadzenie do działań praktycznych*, [w:] *Audiodeskrypcja w teorii i praktyce, czyli jak mówić o tym, czego nie można zobaczyć*, red. M. Trzeciakiewicz, Fundacja Katarynka, Wrocław 2010.

5 A. Szarkowska, P. Wasylczyk, *Audiodeskrypcja autorska*, „Przekładaniec” 28/2014.

6 R. Arnheim, *Sztuka i percepcja wzrokowa*, tłum. J. Mach, Oficyna, Łódź 2004.

Tak rozumiana audiodeskrypcja pełni szereg funkcji⁷:

- poznawczą – dostarcza wiedzy na temat treści danego obrazu, użytej techniki malarskiej i tym podobne oraz na temat samego autora;
- estetyczną – odsłania wartości estetyczne dzieła i uwrażliwia na nie;
- kulturotwórczą – dzięki audiodeskrypcji osoba z niepełnosprawnością wzroku może być odbiorcą sztuki, kształtuje swoją świadomość i tożsamość kulturową;
- edukacyjną – poszerza horyzonty myślowe, doskonali umiejętności językowe odbiorców, dając narzędzia do tworzenia interpretacji dzieła sztuki;
- stymulującą – zachęca do poznawania sztuki, aktywnego uczestnictwa w kulturze, rozwijania własnych zainteresowań;
- terapeutyczną – ponieważ kontakt ze sztuką może korzystnie wpływać na stan emocjonalny, podnosi jakość życia, integruje ze społeczeństwem.

Poza audiodeskrypcją interesującym, a jednocześnie wielozmysłowym doświadczeniem dzieła sztuki jest dotykanie przez odbiorców elementów na nim prezentowanych. Taką szansę daje tyflografika, która jest przeniesieniem płaskiego obrazu na wersję wypukłą i stanowi „graficzne odwzorowanie i przedstawienie rzeczywistości, przy zastosowaniu skali, proporcji i generalizacji, w sposób dostępny dotykowo osobom niewidomym”⁸. Tyflografiki można wykonywać za pomocą różnorodnych materiałów i technik, wykorzystując na przykład tworzywa sztuczne, sitodruk wypukły, drukowanie punktami brajlowskimi na papierze brajlowskim, uwypuklanie na papierze pęczniącym.

Odpowiednio przygotowane dzieła mogą stanowić całkowicie dostępną formę sztuki wizualnej dla osoby niewidomej. Najpełniejsze zrozumienie treści obiektu wizualnego umożliwi połączenie dwóch zaprezentowanych elementów: dotykowej percepcji dzieła w formie tyflografiki oraz jego opisu w formie audiodeskrypcji⁹. Istnieje wiele powodów, dla których warto pokazywać sztukę osobom z niepełnosprawnością wzroku. Osoby widzące i niewidome mogą w równym stopniu wykształcić krytyczne myślenie oraz rozszerzyć umiejętności językowe, jakie zapewnia analiza dzieł sztuki. Zdaniem Michelle Visscher brak wzroku nie stanowi przeszkody, ponieważ identyfikowanie poprzez dotykanie i czucie jest częścią codziennego doświadczenia osób niewidomych¹⁰. Inni autorzy podkreślają, że ktoś, kto od zawsze czerpał radość z kontaktu ze sztuką, nie traci zainteresowania nią z powodu utraty wzroku¹¹.

Dostęp dla osób z niepełnosprawnościami i włączenie społeczne nie są nowymi zagadnieniami dla muzeów. Bardziej niż kiedykolwiek dotąd osoby z dys-

7 B. Jerzakowska, *Posłuchać obrazów*, Wydawnictwo „Rys”, Poznań 2016.

8 M. Jakubowski, *Tyflografika – historia i współczesność, metody i technologie*, „Tyfloświat” 1(3)/2009, https://tyflomapy.pl/DATA/pliki/6_m._jakubowski_-_tyflografika_-_historia_i_wsp%C3%B3%C5%82czesno%C5%9B%C4%87,_metody_i_tecnologie_2.pdf (1 sierpnia 2021).

9 E. Nestorowicz, *Dotykowa percepcja płaskorzeźby. Audiodeskrypcja jako środek udostępniania sztuki niewidomym. Studium przypadku*, „Logopedia” 46/2017.

10 M. Visscher, *An interview with Charis Austin. Interview by Chakila L. Hoskins*, fir.ferris.edu:8080/xmlui/bitstream/handle/2323/4724/Chakila_Hoskins_Ethics_Sp2014.pdf?sequence=3 (24 lutego 2021).

11 B. Ginley, *Museums: A whole new world for visually impaired people*, „Disability Studies Quarterly” 3(33)/2013, <https://dsq.sds.org/article/view/3761> (24 lutego 2021).

funkcjami mogą żyć niezależnie, co przejawia się także w tym, że chętnie odkrywają miejsca dostępne w ich otoczeniu. Usuwanie barier, a tym samym umożliwienie aktywnego uczestnictwa w kulturze mogą przyczyniać się do włączenia jednostki nie tylko do lokalnej społeczności, ale także do szerszej rozumianego społeczeństwa. Na poziomie społecznym takie instytucje jak muzea mają potencjał do promowania tolerancji i szacunku oraz do podważania stereotypów, na przykład dotyczących osób z niepełnosprawnościami¹², lub rozwijania akceptacji społeczeństwa dla działań nakierowanych na udostępnianie kultury i sztuki zwiedzającym z niepełnosprawnością wzroku¹³.

POLIN – PRZYKŁAD MUZEUM DOSTĘPNEGO

Odwiedzając Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN w Warszawie, można zauważyć bardzo duże zróżnicowanie zwiedzających. Różnice te mogą obejmować język, pochodzenie etniczne, wiek oraz niepełnosprawność. Dlatego tak ważne jest, aby projekty realizowane w muzeum były adresowane do jak najszerszego grona odbiorców. Od wielu lat POLIN podejmuje szereg działań, których celem jest udostępnienie zbiorów dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, w tym z niepełnosprawnością wzroku. Umożliwia to projekt „Muzeum dostępne”, który łączy różne działy muzeum: wystaw, zbiorów, upowszechniania, edukacji, infrastruktury, promocji czy administracji. Istotne jest, że wszyscy pracownicy i dyrekcja Muzeum POLIN są aktywnie włączeni w zwiększanie dostępności muzeum, na przykład poprzez uczestnictwo w szkoleniach z obsługi gości z niepełnosprawnościami, projektowania dostępnych wystaw, zasad tworzenia informacji dostępnej. Ponieważ zapewnienie dostępu i włączenia osób z niepełnosprawnościami jest częścią pracy każdego pracownika muzeum¹⁴, przeszkolenie personelu objęło całą instytucję. Wszyscy pracownicy POLIN na zakończenie szkolenia otrzymali też specjalne ramki, które ułatwiają złożenie podpisu na dokumentach osobie z niepełnosprawnością wzroku.

Osoby z niepełnosprawnościami mogą skorzystać z pomocy asystenta, który pomoże w dostaniu się do muzeum oraz w trakcie zwiedzania wystaw lub udziału w wydarzeniu. W POLIN organizowane są spaceracje po wystawie stałej i wystawach czasowych, na których zwiedzający poznają wybrane elementy poprzez audiodeskrypcję na żywo – przewodnik opisuje je w trakcie zwiedzania, uwzględniając najważniejsze dane techniczne, informacje dotyczące istotnych elementów samego dzieła lub eksponatu oraz jego interpretację, która pomaga wywołać doznania estetyczne. Jeżeli osoby z niepełnosprawnością zdecydują się na samodzielne zwiedzanie, mogą skorzystać z gotowej ścieżki z audiodeskrypcją, która dostępna jest w formie audioprzewodników, oraz książek z opisami w brajlu i druku powiększonym najważniejszych elementów wystawy.

12 R. Sandell, *Museums, Society and Inequality*, Routledge, London 2002.

13 A. Kłopotowska, *Doświadczenie przestveni w rehabilitacji osób z dysfunkcją wzroku. Sztuka a tyflorehabilitacja*, Oficyna Wydawnicza PB, Białystok 2016.

14 C. Braden, *Welcoming all visitors: Museums, accessibility, and visitors with disabilities*, „Working Papers in Museum Studies” 12/2016, <http://ummsp.rackham.umich.edu/wp-content/uploads/2016/10/Braden-working-paper-FINAL-pdf.pdf> (24 lutego 2021).

Osoby z niepełnosprawnością wzroku korzystają także z tyflografik – wypukłych wydruków przedstawiających za pomocą linii i faktur kompozycję dzieła. Wypukłości oznacza się różnymi fakturami powierzchni, w ten sposób tyflografika przekazuje informacje o kształtach, granicach kolorów, perspektywie i wielu innych istotnych szczegółach¹⁵.

W zależności od tematu wystawy czasowej do udostępniania jej elementów osobom z niepełnosprawnością wzroku wykorzystywane są także inne sposoby. Na przykład wystawa *Gdynia – Tel Awiw*, której celem było pokazanie podobieństw architektonicznych tych dwóch miast, zawierała trójwymiarowe makiety budynków. Osoby z niepełnosprawnością wzroku w obecności przewodnika mogły dotykać tych makiet. Takie rozwiązanie okazało się dużo bardziej pomocne w poznaniu bryły i szczegółów budynków niż tyflografika.

Z kolei na wystawie *W Polsce króla Maciusia. 100-lecie odzyskania niepodległości*, przygotowanej z myślą o rodzinach z dziećmi, zostały zamontowane pojemniki z zapachami oddającymi różne smaki czekolad, którymi Król Maciuś z powieści Janusza Korczaka obdarowywał dzieci. Na wystawach, w różnych punktach, zamontowane były także słuchawki, dzięki którym osoby z niepełnosprawnością wzroku mogły zapoznać się z treścią informacji zamieszczonej w danym miejscu na ścianie, na przykład cytat ważnej postaci historycznej i manifest Króla Maciusia napisane dużymi literami na ścianie były także dostępne w słuchawkach. Wystarczyło, aby zwiedzający nacisnął wypukły guzik i tym samym uruchomił nagranie lektora. Osobom słabowidzącym oferowano również lupy do oglądania eksponatów i opisów w mocnym przybliżeniu, dostępne w kasach.

Obecnie wystawy konsultowane są z koordynatorką ds. dostępności już na etapie projektu plastycznego. Dzięki temu wybrane rozwiązania można zaplanować na stałe w przestrzeni wystawienniczej. Przykładem jest uruchomiona w tym roku Galeria Dziedzictwo, poświęcona kulturowemu dorobkowi polskich Żydów. Na wystawie zamontowano mapę tyflograficzną, której wersja wizualna umieszczona jest na ścianie. Mapa przedstawia miejsca pobytu i działalności 26 osób zaprezentowanych w tej galerii. W projekcie uwzględniono także kieszeń na tyflografiki i publikację w brajlu, a na audioprzewodniku dostępna jest dźwiękowa wersja treści zawartych w wizualnych prezentacjach biograficznych. Wszystko to sprawia, że osoba z niepełnosprawnością wzroku ma swobodny dostęp do Galerii Dziedzictwo. Może skorzystać z tych udogodnień bez konieczności wcześniejszego zgłaszania swojej wizyty i zapoznaje się z treścią prezentowaną na wystawie na równi z innymi zwiedzającymi.

Dostępność i włączenie zróżnicowanej grupy zwiedzających są kluczowymi elementami strategii projektowania kolejnych wystaw. Innowacyjność podejścia kuratorów, projektantów, konserwatorów i innych członków zespołu projektowego polega na tym, że myślenie o dostępności każdej ekspozycji zaczyna się już na etapie jej projektu, koncepcji i uwzględnia przestrzeń całej wystawy, a nie jedynie poszczególne jej elementy. Kluczową rolę w poszukiwaniu rozwiązań, które

15 W. Figiel, R. Więckowski, *Sztuka (nie) do zobaczenia: badanie preferencji odbiorców audiodeskrypcji do dzieł sztuki za pomocą metod ilościowych*, „Komunikacja Specjalistyczna” 8/2014.

mają wpływ na dostępność wystaw, odgrywa koordynator ds. dostępności. Jest to osoba, która posiada wiedzę z zakresu obowiązujących aktów prawnych, standardów i wytycznych dotyczących dostępności oraz zna potrzeby osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności, na przykład poprzez osobiste doświadczenie lub konsultacje społeczne. Dodatkowo wsparcia teoretycznego dostarczają materiały stworzone przez inne instytucje kultury lub organizacje pozarządowe, które mają wieloletnią praktykę w zapewnianiu lub konsultowaniu dostępności, na przykład *Smithsonian Guidelines for Accessible Exhibition Design*¹⁶ czy *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*¹⁷.

W ofercie muzeum znajdują się również warsztaty edukacyjne dostosowane do osób z niepełnosprawnościami. Uczestnikami często są dzieci z niepełnosprawnością sprzężoną, w tym z niepełnosprawnością wzroku. Jednym z najchętniej wybieranych jest warsztat *Czym pachnie szabat?*, który umożliwia poznanie tego święta za pomocą wielu zmysłów: uczestnicy słuchają szabatowych piosenek, grają na instrumentach, poznają kształty i zapachy różnych przypraw stosowanych podczas szabat, na przykład anyżu gwiazdzistego, kardamonu, cynamonu, aby następnie stworzyć z nich własną kompozycję zapachową i zawiniętą w ozdobny woreczek zabrać na pamiątkę do domu.

Sam budynek Muzeum POLIN i jego wnętrze stanowią atrakcję dla zwiedzających. Dla osób z niepełnosprawnością wzroku dostępna jest makieta budynku z objaśnieniami w brajlu oraz audiodeskryptywny opis budynku i jego otoczenia, który można pobrać ze strony internetowej i odsłuchać także w domu przed wizytą w muzeum. Na stronie internetowej muzeum znajdują się też inne materiały, które mogą pomóc osobom z niepełnosprawnością wzroku podczas zwiedzania. W zakładce „Muzeum Dostępne” znajdują się pliki z audiodeskrypcją budynku muzeum, wystawy stałej oraz kolejnych wystaw czasowych. Osoby niewidome i słabowidzące mogą w ten sposób poznać dzieła wizualne znajdujące się w zbiorach muzeum i prezentowane na wystawach także po zakończeniu ekspozycji. Dzięki takiemu rozwiązaniu wciąż są dostępne audiodeskrypcje obiektów z wystaw *Obcy w domu. Wokół Marca '68, Gdynia – Tel Awiw* czy pierwszej w Muzeum POLIN wystawy przygotowanej z myślą o rodzinach z dziećmi – *W Polsce króla Maciusia. 100-lecie odzyskania niepodległości*. Jest to też ułatwienie dla osób, które nie mogły z różnych powodów dotrzeć do muzeum w trakcie trwania wystaw, ponieważ mogą zapoznać się z audiodeskrypcjami obiektów, korzystając z plików zamieszczonych na stronie internetowej.

POLIN angażuje się także w inicjatywy zwiększające dostępność dla osób z niepełnosprawnością wzroku, które są podejmowane przez organizacje pozarządowe. Jako przykład może posłużyć udział muzeum w projektach Fundacji Kultury bez Barier: „Czytanie obrazów” i „Posmakuj Warszawy”. W ramach

16 J. Majewski, *Smithsonian Guidelines for Accessible Exhibition Design*, Smithsonian Institution Accessibility Program, 1996, <https://www.sifacilities.si.edu/sites/default/files/Files/Accessibility/accessible-exhibition-design1.pdf> (13 sierpnia 2021).

17 *ABC Gość niepełnosprawny w muzeum*, materiały pokonferencyjne, oprac. zbiorowe, Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 2013, https://nimoz.pl/files/publications/17/ABC_Gosc_niepelnosprawny_lekki.pdf (13 sierpnia 2021).

projektu „Czytanie obrazów” powstała audiodeskrypcja wybranych eksponatów z kolekcji muzeum, która dostępna jest na stronie internetowej projektu.

Podczas realizacji projektu „Posmakuj Warszawy” zorganizowano warsztaty kulinarne dostosowane do potrzeb osób z niepełnosprawnością wzroku. Korzystano w tym celu z dodatkowych pomocy i rozwiązań, które umożliwiły uczestnikom przyrządzanie potraw, na przykład do nauki zaplatania warkocza chałki użyto grubych lin żeglarskich, a dopiero po tych ćwiczeniach uczestnicy zaplatali chałki z ciasta. Dla ułatwienia zadania osobom słabowidzącym wałeczki samego ciasta zostały pokolorowane barwnikiem spożywczym, tak aby ułatwić ich rozróżnienie.

Od początku swojej działalności muzeum bierze udział w corocznym Festiwalu Kultury bez Barier, w ramach którego organizuje spacer z przewodnikiem po wystawach stałej i czasowej z wykorzystaniem tyflografik i audiodeskrypcji na żywo.

PODSUMOWANIE

Muzeum dostępne to takie, które podczas projektowania wystaw lub tworzenia programu wydarzeń uwzględnia potrzeby wszystkich zwiedzających, w tym osób z niepełnosprawnością wzroku. Rozwiązania stworzone z myślą o tych widzach zwiększają atrakcyjność muzeum dla wszystkich, którzy je odwiedzają. Jednocześnie sprawiają, że muzeum staje się miejscem otwartym na różnorodność i w pełni inkluzywnym. Stworzenie dostępnej placówki muzealnej wymaga zaangażowania całej instytucji. Muzeum musi uwzględniać dostępność w każdym aspekcie swojej działalności – w zarządzaniu zespołem pracowników, działem edukacji, obsługą zwiedzających, a także działami zbiorów i wystaw, technologią informacyjną i bezpieczeństwem.

W Muzeum Historii Żydów Polskich POLIN dostępność stanowi jeden z priorytetów, ponieważ elementem misji muzeum jest przeciwdziałanie dyskryminacji i wykluczeniu. Działania podejmowane na rzecz zwiększenia dostępności odgrywają kluczową rolę w tworzeniu środowiska przyjaznego dla wszystkich odwiedzających i pomagają w zapewnieniu im cennych i wzbogacających doświadczeń związanych z uczestnictwem w życiu kulturalnym i społecznym. W rezultacie osoby z niepełnosprawnościami mogą korzystać z różnorodnej oferty muzeum i brać udział w wielu wydarzeniach.

Tym samym POLIN jest miejscem, w którym dokonuje się zmiana społeczna: osoby z niepełnosprawnościami otrzymują możliwość pełnego uczestnictwa w kulturze i stają się aktywnymi członkami społeczeństwa. Dostęp do życia kulturalnego oznacza równość szans, możliwość dokonywania samodzielnych wyborów dotyczących sposobów spędzania czasu wolnego, podtrzymywania kontaktów i relacji z innymi ludźmi oraz realizację swoich praw. Dzięki temu podkreślane są podmiotowość i sprawczość jednostki. Włączanie w życie kulturalne osób z niepełnosprawnościami pomaga także zmienić marginalizujące wobec nich postawy i zapobiega wykluczeniu społecznemu, ponieważ sprzyja ich poznawaniu przez otoczenie i daje okazję do współpracy. Następnym są stopniowe zmiany w społecznym postrzeganiu osób z niepełnosprawnościami – jako wartościowej części wspólnoty. Im samym daje to poczucie autonomii i niezależności.

BIBLIOGRAFIA

- ABC Gość niepełnosprawny w muzeum. Materiały pokonferencyjne, oprac. zbiorowe. Narodowy Instytut Muzealnictwa i Ochrony Zbiorów, 2013. https://nimoz.pl/files/publications/17/ABC_Gosc_niepelnosprawny_lekki.pdf.
- Arnheim, Rudolf. *Sztuka i percepcja wzrokowa*. Tłum. Jolanta Mach. Łódź: Oficyna, 2004.
- Braden Caroline. „Welcoming all visitors: Museums, accessibility, and visitors with disabilities”. *Working Papers in Museum Studies* 12 (2016). <http://ummsp.rackham.umich.edu/wp-content/uploads/2016/10/Braden-working-paper-FINAL-pdf.pdf>.
- Candlin, Fiona. „Blindness, art and exclusion in museums and galleries”. *International Journal of Art & Design Education* 22, 1 (2003).
- Curyło Monika. „Pokonywanie barier: audiodeskrypcja”. *Biuletyn EBIB* 110, 1 (2010). <http://www.ebib.pl/2010/110/a.php?curylo>.
- Figiel, Wojciech, Robert Więckowski. „Sztuka (nie) do zobaczenia: badanie preferencji odbiorców audiodeskrypcji do dzieł sztuki za pomocą metod ilościowych”. *Komunikacja Specjalistyczna* 8 (2014).
- Ginley, Barry. „Museums: A whole new world for visually impaired people”. *Disability Studies Quarterly* 33, 3 (2013). <https://dsq-sds.org/article/view/3761>.
- Jakubowski, Marek. „Tyflografika – historia i współczesność, metody i technologie”. *Tyfłowskiat* 3, 1 (2009). https://tyflomapy.pl/DATA/pliki/6_m._jakubowski_.tyflografika_-_historia_i_wsp%C3%B3%C5%82czesno%C5%9B%C4%87,_metody_i_tehnologie_.2.pdf.
- Jerzakowska, Beata. *Posłuchać obrazów*. Poznań: Wydawnictwo „Rys”, 2016.
- Kłopotowska, Agnieszka. *Doświadczenie przestrzeni w rehabilitacji osób z dysfunkcją wzroku. Sztuka a tyflorehabilitacja*. Białystok: Oficyna Wydawnicza PB, 2016.
- Majewski, Janice. „Smithsonian guidelines for accessible exhibition design”. W: *Smithsonian Institution Accessibility Program*. Washington: [b.w.], 1996. <https://www.sifacilities.si.edu/sites/default/files/Files/Accessibility/accessible-exhibition-design1.pdf>.
- Nestorowicz, Ewa. „Dotykowa percepcja płaskorzeźby. Audiodeskrypcja jako środek udostępniania sztuki niewidomym. Studium przypadku”. *Logopedia* 46 (2017).
- Sandell, Richard. *Museums, Society and Inequality*. London: Routledge, 2002.
- Szarkowska, Agnieszka, Izabela Künstler. „Audiodeskrypcja w kinie, teatrze i muzeum. Wprowadzenie do działań praktycznych”. W: *Audiodeskrypcja w teorii i praktyce, czyli jak mówić o tym, czego nie można zobaczyć*, red. Mariusz Trzeciakiwicz. Wrocław: [b.w.], 2010.
- Szarkowska, Agnieszka, Piotr Wasylczyk. „Audiodeskrypcja autorska”. *Przekładaniec* 28 (2014).
- Szymańska, Barbara, Tomasz Strzymiński. *Audiodeskrypcja. Obraz słowem malowany*. Białystok: Fundacja Audiodeskrypcja, 2010.
- Visscher, Michelle. *An interview with Charis Austin. Interview by Chakila L. Hoskins*. fir.ferris.edu:8080/xmlui/bitstream/handle/2323/4724/Chakila_Hoskins_Ethics_Sp2014.pdf?sequence=3.

Data wpłynięcia: 25 kwietnia 2021 r. Data zatwierdzenia do druku: 30 czerwca 2021 r.

**POLIN: AN ACCESSIBLE MUSEUM.
A MUSEUM AS A PLACE OF SOCIAL CHANGES**

The successively introduced legal regulations as well as social changes make it possible for people with visual impairments to live a more independent life, which also includes participation in culture. As a result, a reflection arises: What can be done to ensure better access to museums and their resources to people with visual impairments? POLIN Museum of the History of Polish Jews has developed a programme and implemented a series of activities that allow diverse groups of visitors to get to know its exhibitions and participate in events. Among solutions dedicated to the visually impaired one will find typhlographs and audio descriptions for the exhibits as well as educational walks and workshops with employees trained to work with visitors with disabilities and adapt the museum space to let them move around it independently. This article focuses on activities that engage people with visual impairments – a population that faces the greatest barriers in terms of access to visual arts, who, however, is being increasingly included in visual arts events. Such activities give the visually impaired the opportunity to participate in situations previously inaccessible to them, breaking down barriers between different social groups.

SŁOWA KLUCZOWE: dostępność, niepełnosprawność wzroku, audiodeskrypcja, tyflografika

KEY WORDS: accessibility, visual impairment, audio description, typhlographics